

NÉPI GYERMEKÉLET SZÉKELYKEVÉN

FOLK CHILDHOOD IN SKORENOVAC
DETINJSTVO NA NARODNI NAČIN U SKORENOVCU

SZALAI LILLA

MA, óvodapedagógus

Gyöngyszemeink Iskoláskor Előtti Intézmény, Magyarakanizsa, óvónő

Újvidéki Egyetem, Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar, Szabadka

MTTK – Kultúrakutató Műhely, tag

szalaililla729@gmail.com

ÖSSZEFOGLALÓ • Kutatásom a hagyományos gyermeknevelés és gyermekélet jellemzőit szeretné bemutatni egy vajdasági szórványközösség, Székelykeve (Skorenovac) példáján, az ott rögzített női élettörténetek prizmáján keresztül. A népi gyermeknevelés és gyermekélet kutatásával Vajdaság-szerte csak elvétve foglalkoztak a térség kutatói, főleg a szórványban nem jellemzők az ilyen jellegű adatgyűjtések. A Székelykevére vonatkozó állításokat igyekeztem a lehető legkevésbé általánosítani, hiszen szem előtt tartottam, hogy néhány adatközlő nyilatkozata által nem kaptam teljes képet a falu kultúrájáról és élettételéről. Vizsgálódásaim során azt feltételeztem, hogy az élettörténeti narratívákban hangsúlyosan szerepel a gyermekkor, illetve az anyaság kérdése. Adataim alapján Székelykeven a gyermekek nevelése már egészen kicsi koruktól kezdve elkezdődött, hiszen a szülők a gyermekeket mindenhol magukkal vitték, így azok beleláltak a közösség mindennapjaiba és dolgaiba. Feltételezhetően ezen keresztül látták a különböző munkákat, érdeklődtek iránta, és játékos módon, utánzással meg is tanulták. Hasonló módon történhetett a viselkedésre vonatkozó szabályok és társadalmi normák elsajátítása is. A terepmunka adatai szerint a családnak meghatározó szerepe van a gyermekek fejlődésében, illetve hogy a családon belüli nevelés nagymértékben meghatározza azt is, hogy a gyermek hogyan nevelődik bele a közösségbe. Kutatásom egyik szakaszában a vizsgált célcsoportot a hetven évnél idősebb, székelykevei születésű, bukovinai nők alkották, ugyanis munkámban azokat szerettem volna megkérdezni, akik az 1930-as évek közepétől 1989-ig, a rendszerváltásig tartó időszakban voltak gyermekek, illetve gyermeket neveltek. Adatközlőim kiválasztásánál fontos szempontom volt, hogy hasonló társadalmi rétegbe tartozzanak, és hogy gyermekkoruk narratíváiból kiemelkedjen az is, hogy családonként mennyire eltérő normarendszer uralkodott egykor a faluban.

KULCSSZAVAK • Székelykeve, népi gyermekélet, gyermeknevelés, család, belenevelődés, hagyományos nevelési elvek

GYERMEKNEVELÉS A HAGYOMÁNYOS FALUSI KÖZÖSSÉGBEN ÉS A BELENEVELŐDÉS

A *Magyar Néprajzi Lexikon*ból merítve, a belenevelődés azt a folyamatot jelenti, amelynek során a fiatalok megszerzik a munkához szükséges ismereteket, készségeket, beleragadnak a mindennapi érintkezés formáiba, elsajátítják a közösség hagyományait. A mindennapi tapasztalatra támaszkodik, és nem kötődik sem oktatási intézményhez, sem pedig társadalmi szervezethez. Egy olyan tagolatlan oktatói-nevelői-képzési tevékenység, amely a népi kultúrába beleszületett fiatalokra irányul (NÉMETH 243–244).

A kutatás adataiból és az élettörténetekből kitűnik, hogy a székelykevei szülők nagy gondot fordítottak gyermekeik nevelésére, igyekeztek átadni nekik értékrendjüket, és a szabályok betartását meg is követelték tőlük, ettől eltekintve viszont a „[m]indénkit úgy fogadunk el, amilyen olyan” (T. M.) mentalitást vallották.

Adataim alapján Székelykeven a nevelést nem osztották fel, mint nem szerinti feladatot. A narratívákból kitűnik, hogy mindkét szülő szerepet vállalt abban, hogy a gyermek megismerte a közösséget, és az ott szokásos értékrendet. Ez családonként változhatott, de több beszélgetőpartnerem is azt mondta, hogy az édesapa a leánygyermekét is vitte a székelyre, és a lányok is beleláthattak a munkába, valamint az apa is magyarázta a közösségben élők nevét, és hogy valamilyen rokoni szál kötötte-e őket egymáshoz. (T. M.) Mivel a munka miatt a nők is nagyon elfoglaltak voltak, az édesanya gyermekeivel gyakran az apróbb házimunka közös végzése során beszélgetett a világról, az élet szépségéről, érdekes dolgokról. (O. E.) A lakodalom reprezentálása, mint utánozójáték, szintén egy példa a belenevelődésre. Székelykeven is több adatközlő nyilatkozta, hogy játszottak lakodalmast, azonban volt, aki azt is kiemelte, hogy a felnőttek nem szerették, ha a gyermekek ezt utánozták, és szidták őket, mert azt tartották, hogy ha a gyerekek lakodalmast játszanak, akkor „halott lész” a településen. Nem feltétlenül gyermek, hanem valaki a faluból. (T. M.) Egy másik tevékenység, az úgynevezett kicsi tánc szintén a belenevelődés folyamatát szemlélteti. Adataim szerint Székelykeven a kicsi tánc alkalmával a gyermekcsoport a felnőtteket utánozva tanulta meg a különböző táncokat, és egyes adatközlők szerint, ha a szülők elvitték a gyermeküket a lakodalomba, akkor az abból az indíttatásból történt, hogy a gyermek szemlélődjön, és a kicsi tánc keretein belül gyakoroljon. Fontos hangsúlyoznom, hogy a kicsi táncról egymástól meglehetősen eltérő adatokat gyűjtöttem még

2017-ben, az első terepmunka alkalmával, amikor a székelykevei lakodalmi szokásokat kutattuk, és e tevékenység meglétének az időszakát sem tudtam pontosan behatározni. Azt már említettem, hogy helységenként, időszakonként és helyzetenként eltért, hogy a gyermekeket elvitték-e a lakodalomba, valamint, hogy a gyermek a szüleiével, vagy a többi gyermekkel együtt ült-e. Míg egyes adatközlők a kicsi tánc edukációs fontosságát hangsúlyozták, mások nem tulajdonítottak neki túl nagy jelentőséget, és úgy vélték, hogy a kicsi tánc nem egy megkövetelt dolog volt, hanem egyfajta kompromisszum mind a szülőknek, mind a gyermekeknek, hiszen a gyermekek úgy szórakozhattak, hogy közben nem zavarták a felnőttek mulatását.

A CSALÁD SZEREPE A NÉPI GYERMEKNEVELÉSBEN

A székelykevei kutatások alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a székelik családokban kiemelt fontosságot tulajdonítottak a gyermekek családi nevelésének, mely a tiszteletre nevelésben, az erkölcsi nevelésben és a munkára való nevelésben nyilvánult meg. Gyakran hangoztatják, hogy „[n]em az utcának szülték a gyereket!” (T. M.)

I. TISZTELETRE NEVELÉS. Az élettörténetekből az is kiderült, hogy a tiszteletre nevelés során az egyik legfontosabb erény, melyet szigorúan megköveteltek a székelik gyerekektől, az az idősek tisztelete. „[...] az örökség, a vagyon, amit magammal hoztam, az a becsület, az őszinteség, munkára megtanítottak, és hogy becsüld az időseket, főleg. Én a mai napig is, itt van, most halt meg a szomszédasszonyom, én őt úgy néztem, mint édesanyámat, és minden idősből édesanyámat, a szülejimet láttam, és még ma is úgy viszonyulok az idősekhez...” (G. E.) Az idősek tisztelete nemcsak a szépkorúakra vonatkozott, hanem a gyermeknél idősebb személyekre is, például a testvérekre. Családonként eltérhetett, de a 20. század első felében néhol megkövetelték, hogy az idősebb fiútestvéreket bátyámnak, az idősebb lánytestvéreket néniémnek szólítsák, és a respektus jeleként magázták őket (LÁZÁR 608). Az adataim azt mutatják, hogy a székelykeveiek is a „bátyám” kifejezést használták, néhol a „bácsim” jelenik meg a narratívákban. (G. E.) Idősebb lánytestvéreikre a „nővérem” titulussal hivatkoznak, a nénije/néném kifejezés jobbra a nagynénit illeti. Székelykevéen egy adatközlő nyilatkozta, hogy magázódniuk kellett a testvéreikkel is. Szüleiket kivétel nélkül magázták, ám a gyűjtés során az egyik interjúalany elmondta, hogy az édesapával és édesanyával való tegeződés a falu bolgár nemzetiségű lakosainak körében elterjedt jelenség volt. (Sz. V.) A család komoly tekintélyi elveken nyugvó intézmény volt, ami azt is jelentette, hogy a gyermektől elvárták a feltétlen engedelmességet. A kényeskedés és a visszabeszélés egyszerűen nem történhetett meg (LÁZÁR 607).

A terepmunka alapján kiderült, hogy a székelykevei adatközlőimet is erre tanították: „Nem mondhattunk nemet!” (T. M.); „Nem vót finnyáskodás!” (G. E.); „Édesapám amit mondott, az így, és más séhogy. Ez vót!” (B. L.) Szinte az összes székeli gyermekkorra vonatkozó narratívában fellelhető a verés mint nevelési, fegyelmezési módszer. „Hát hogyha valami rosszat csináltunk, akkor kicsit kaptunk..., de jobban az én anyám. Az szokta, ugye egy anya, biztosan rosszat nem akar.” (Sz. V.) Egyik adatközlőmnél viszont teljesen más szemlélettel találkoztam:

„A szüleink nagyon, de nagyon jó szülők voltak. Ők minket neveltek nem veréssel, hanem szép szóval. És mindig megmagyarázták, ha rosszat csináltunk. Mert csináltunk rosszat, nem voltunk mink sē a legjobb gyerekék. De mindég megmagyarázták szépen: Ha tiktéket most megverünk, megverünk réggel, a napotok nem lesz szép. Megverünk este, nem alszotok nyugodtan. Úgyhogy nem verünk még, de fogadjatok szót!” (O. E.)

Székelykeven – az adataim alapján – az is jellemző volt, hogy az idősebb testvérek fizikailag bántalmazták a fiatalabbakat. Ezt részben annak tulajdoníthatjuk, hogy beszélgetőtársaim több helyen hangsúlyozták: arra nevelték őket, hogy nem hozhattak szégyent szüleikre, családjukra, így ha a testvérek azt látták, hogy a gyermek magatartása a családi elvárásoknak nem felel meg, ők maguk fegyelmezték meg őket, hiszen gyakran ők vigyáztak fiatalabb testvéreikre, ameddig szüleik dolgoztak, tehát a felügyelet mellett ők tartatták be a szabályokat. (T. M.) A székelykevei adatközlők között egyesek fiatalabb, mások idősebb testvérek, elmondásaik érdekes tükröt állítanak mindkét oldalra: arra, hogy milyen érzés volt egy fiatalabbnak, hogy az idősebb testvér nagyobb hatalommal rendelkezett, és arra is, hogy miként élte meg az elsőszülött, hogy ameddig a többi gyermek kinn játszott, őrá már olyan felelősség hárult, amely alól nem lehetett kibújni. Az egyik adatközlő felmászott a fára, amikor kilenc évvel idősebb nővére meg akarta verni, annyira zavarta, hogy testvérének ehhez joga volt. (T. M.) A másik adatközlő, mint megbízott felügyelő nyilatkozott arról, hogy annyira vágyott a kortársai társaságára, hogy csecsemőkorú kishúgát a csirkeketetőbe tette, és a játék örömeinek egy-egy lopott percéért vállalta szülei haragját és a büntetést is. (O. E.) Azonban egy olyan történetet is megosztottak velünk, amikor a nővér már nem engedhette meg magának, hogy erről a témáról gyermekként gondolkodjon:

„Mikó meghalt az édesanyám, tizenkét éves vótam. A legfiatalabbik húgom egyéves vót. Aztán akármennyi munka vót otthon, az édesapám

el kellett mēnjēn a határba, me lovak vótak, mēg tehén vót, jószág vót, mindēn, akkor ő elmēnt, akkor mindent én kellett ētessek, és mindēnt mēgcsináljak. Akkor a hūgomat, azt mondták az én ēdesapámnak, adoda eszt a kislánt, ki neveli föl, mégis ki dajkál, Vicus nem bírja mindēnt, hogy ő, és add oda nagyon jó helyre, gazdahelyre, el is jöttek azok a koviniak, elviszik a kislánt, éves kislánt. És akkor én mēgfogtam a kezembe, és aszondtam, hogy én nem adom, nem bánom, hogy ha akármi is lesz, de nem adjuk. Ő a mi tesvérünk, és ha akárhogy, én fölnevelēm tovább is, hatéves vót, s ugye gondolhatik. És nem adtam oda. És azután mindig gondótam, hogy milyen nehéz lett vóna neki, úgyis mēgtudta vóna ēgyszēr, hogy hol született, és ēgyedű neki nem lett volna helye ott köztünk?” (G. V.)

Székelykevéén sok nyilatkozat összefutott ugyanabban az emocionális szálban: a gondoskodásról való igényben, mint a szeretet kimutatásának egyik módjában. Szinte egyöntetűen azt vallották, hogy úgy nőttek fel, hogy érezték szüleik szeretetét. „De olyan családba nőttem föl, ahol lehet kevés kényér volt, de sok szeretet! Én szeretetben nőttem fél, a szeretetét még most is próbálom osztani mindēnkivel, akivel lehet, mer mindēnkivel nem lehet...” (G. E.) A kutatás adataiból észrevehető, mekkora súlya van az érzelmi oldalnak, ugyanakkor az is feltűnik, hogy a szeretet nem kényeztetés és kímélés formájában mutatkozott meg, és ezzel az adatközlők is tisztában voltak. A szeretet jobbára az anyai gondoskodásban jelent meg, azt tartották, hogy úgy kell szeretni a gyereket, hogy az ne tudjon róla. Mindazonáltal beszélgetőtársaim általában úgy emlékeznek vissza ēdesanyjukra és szüleikre, hogy szerették őket, ettől függetlenül viszont a szülők elvárták tőlük a megfelelő viselkedést és szófogadást, máskülönben büntetést kaptak.

2. MUNKÁRA VALÓ NEVELÉS. „A munka tartotta az emberekben az életet: dolgozni tudni, akarni és szeretni kellett. [...] A dolog mindenben benne van, ami az étellel kapcsolatos: tehát a dolgot jól és becsületesen kell végezni, a dolgot szeretni kell” (ZÖLDY 515). Amikor megkérdeztem székelykevei női adatközlőimet, hogy mely házimunkákból kellett kivenniük a részüket, gyakorlatilag gondolkodás nélkül rávágta, hogy „mindēnt kellett a ház körű csinálni”. Általában az ēdesapa vagy az ēdesanya beosztotta, hogy ki mit csinált, és azt meg kellett csinálni, függetlenül attól, hogy a gyermek lány-e vagy fiú. „Mindēnki tudta a saját dolgát, és azt csinálta.” (O. E.) Több interjúalany is azt nyilatkozta, hogy lány létükre mindent el kellett végezniük a ház körül, és az is kiderült, hogy a gyermekek már kiskoruktól kezdve részt vettek a ház körűli munkákban. Szüleik megtanították nekik, hogy mit és hogyan kell elvégezni. „Elmagyarázták, ezt így csinálod, azt úgy csinálod, hogy lēgyēn

minden rendben.” (O. E.) Adatközlőim úgy emlékeznek vissza, hogy szüleik között nem volt nemek szerinti felosztás, hogy az adott munkát melyikük mutatja be vagy magyarázza el. „Nincs az a munka, amit én nem tanultam meg. Még az a tulajdonságom, hogy mindig loptam a tudást, akármiről legyen szó. [...] Há lopni úgy kell, hogy ha valaki mellett látod, hogy dógozik, és nemcsak tátogsz, hanem odafigyelsz, megérted, hogy hogy csinálja.” A te-repmunkák alapján azt feltételezem, hogy a ház körüli munkák elvégzésében nem tapasztalhatunk kiemelkedő nemi eltérést; az állapítható meg, hogy a fiúk inkább a házon kívüli munkákban szereztek nagyobb jártasságot, mellyel pénzt kereshettek, a lányok pedig olyan dolgokat, praktikákat tanultak, amelyeket egy nőnek tudnia illett, de nem feltétlenül számított házimunkának. A székelykevei élettörténetekből az derült ki, hogy ha a lányok, asszonyok jól tudtak kézimunkázni, akkor ritkábban kellett ruhákra költeni, s ezen is tudtak spórolni, ami a szerényebb életkörülmények között élőknek nagyon sokat jelentett. (G. V.) Egyik adatközlő fel is sorolta, mi mindent tanult meg: tud szabni, kötni, fonni, rokkával és guzsallyal bánni, horgolni, nyolc-kilenc éves korában megtanult varrni, valamint slingelni, stikkelni. (T. M.) Gyakran gyapjút fontak, és abból készítettek maguknak harisnyát, szvettert, kabátot. (G. V.) A gyűjtés során kiderült, hogy az 1940–1950-es években nagy ritkaságnak számított, ha egy család nem tartott haszonállatokat, legalább baromfit. A gyermekek korán megtanulták, hogy az állatokat gondozni kell, ami alatt a takarmányozásuk és tartózkodási helyük tisztán tartása értendő. Az udvart és a ház előtti utcarészt is rendben és tisztán kellett tartani, ez is sokszor a gyermekek feladata volt. Az idősebb, tíz-tizenkét éves lányok már főztek is, de ha nem is nekik kellett a konyhában szorgoskodniuk, a kenyérsütés gyakran rájuk maradt. A gyermekeknek az idénymunkák alkalmával is nagy hasznukat vették. Az öt-hat évesek már alkalmasak voltak a víz- és ételhordásra, ezzel is valamennyire megkönnyítették szüleik, vagy idősebb testvéreik napját. A kilenc-tizenkét évesek pedig a munkákba is besegítettek, ahogy tudtak: részt vettek az aratáson, a cséplőgép melletti munkában. Adatközlőim szerint ez Székelykeven is így működött.

„Borzasztó vót, tudják, azok a nagy melegbe [...], földobják azt a kéve búzát, bizony hozzáverték a lábunkhoz [...], nekiütték, az mind kiizélte. Akkor össze köllött, a gazda követelte, akkor ha ő géppel vágta a búzáját, azt békotte manillával, úgy mondták olyan madzaggal, az olyan élés vót. És akkor aztat mind össze köllött szédjük a kezünkbe, ahogy odadobták. Belevágtuk, mēnt bele abban a trésbe, és akkor azt mind össze köllött a markunkba szēnni, úgyhogy mán kivágtá az ujjunkat az a manilla, me erős vót. Nehéz is vót, mikor vettük fél a másik

kévét, s akkor ezt vágni nagy sallókéssel. [...] És akkor azt a manillát összeszedtük, megmérték, és megvette a gazda tőlünk, de akkor é valamennyi dinárt adott azé, hogy összeszedtük.” (G. V.)

Ezenkívül még aratókötelet készítettek, kévét kötöztek, a nyári szünetben pedig hordták a búzát, illetve kapáltak.

„Édesapámtól tanultam, jártam a mezőre vele sokat, és akkor szédünk a kukoricát, tanított, hogy hogy szédéd. Volt az a szúrkáló, amivel a... a kukoricának a haját így fölszúrod, és akkor kinyílik, és azt mondja, eztet vészéd lē, de mán nézed, hogy a másik hogy áll, és hogy fogod kezelni. Úgyhogy azért volt az, hogy aránylag gyorsan tudtam szédni. S a kapálásba még visszaküldte a sorba azt, aki nem hajolt lē, és a cirkot nem vette ki a kukorica tövitül. Úgyhogy pontos embër volt.” (G. E.)

Gyakori volt a libapásztorkodás is.

Székelykevéén az augusztus 20-ai Szent István-nap a falu egyik legnagyobb ünnepe, hiszen ez a templombúcsú napja is. Adatközlőim szerint ekkortájt az emberek még jobban igyekeztek, hogy minél több pénzt keressenek. (G. V.) Ennek egyik elterjedt módja volt, hogy sásgyökeret szedtek, azt megpucolták, megszáritották. Az adatközlő elmondása szerint ezt a tevékenységet kinn az utcán, a ház előtt végezték, a szomszédsággal, az utcabeliekkel együtt. Utána elvitték a Magazinba, ahol el tudták adni, mivel a sásgyökeret gyógyszerként használták. (G. V.) A piaci kereskedés is jövedelemmel kecsegtetett, ha pedig más településekre is ellátogattak, az még inkább növelte a bevételt. (G. V.) A munka a székelykeveai adatközlők gyermekkorára is rányomta a bélyegét. Többen még az iskolát sem tudták befejezni, mert odahaza nélkülözhetetlen munkaerőnek számítottak. A népi kultúrában az iskolázottság sokáig, szinte a szocializmus kezdetéig egyáltalán nem volt prioritás, inkább csak a törvénynek való elégtétel (BENCE 706). Az egyik adatközlőt két hét választotta el attól, hogy befejezze az iskolát, de mivel szülei a munka miatt abban a két hétben nem engedték el az órákra, nem kapta meg a bizonyítványát. (Sz. V.) „A föld úr volt, és annak is marad.” (T. M.)

MEGHATÁROZÓ NEVELÉSI ELVEK A SZÉKELYKEVEAI ADATKÖZLŐK CSALÁDJAIBAN

1. TÁPLÁLKOZÁS. A családtagoknak megvolt a maguk helye az asztalnál, és az asztalfőn a férfi, az édesapa ült. (Sz. V.) Székelykevéén nem volt kimondottan jellemző, hogy a gyermekeket külön ültették volna egy kis asztalhoz. Az már

elterjedtebb volt az 1940–1950-es években, hogy az édesanya addig nem ült le az asztalhoz, ameddig a családfő és a gyerekek jól nem laktak, ő később a maradékokat fogyasztotta el. (G. E.) Adataim szerint, ha vendégek érkeztek, a gyerekeket akkor sem küldték el. „Akkor megtódtuk, még egy asztalt hozzátettünk, s megint ki hova akart, akkor nem volt (meghatározva az ülésrend).” (Sz. V.) A lármázás az asztalnál tilos volt, és beszélni sem nagyon beszéltek, mert azt tartották, hogy: „Magyar ember, ha észik, nem beszélget!” (G. E.) Székelykeven családonként eltért, hogy a gyermekek beleszólhattak-e abba, hogy mit főzzön az édesanyjuk. Akadt olyan interjúalany, kinek családjában megszokott dolog volt, hogy az édesanya megkérdezte a gyermekeket, hogy mit ennének, de válogatni akkor sem volt szabad. (Sz. V.) Más helyen a gyermekre nem erőltették az ételt, de ha nem tetszett neki, mást nem kapott. „Erővel nem muszáj vót enni, megkóstoltad, ízlik, eszel, ha nem, félász az asztaltól, félremész, de szó nélkül. Pattogás nem vót, hogy én most ezt ennék, vagy azt ennék, vagy amazt, olyan nem vót.” (B. L.) A szegényebb családokban pedig annak is örültek, ha került valami az asztalra. „Nem vótunk fölútápláva, csak alú, me a vagyon lét gyűjtve.” (T. M.)

2. TISZTÁLKODÁS. A terepmunka során kiderült, hogy a tisztálkodás fontos volt a székelykeveiek életében, ami a testi tisztálkodásra és a ruhaneműk tisztán tartására is vonatkozott. Ahol több gyermek és nagyobb szegénység volt, ott is fürdették a gyerekeket, de úgy próbáltak a vízzel takarékoskodni, hogy a testvérek egymás után mosakodtak. (G. E.) A ruházat igényességét is valamelyest a tisztasága határozta meg, mert azt tartották: „Fótos lehet, de piszkos nem.” (G. E.) Adataim alapján hétfő volt a mosás napja, akkor tárgyalták ki, hogy mi történt a vasárnapi táncban, kedden pedig, ha csak lehetett, nem mostak, böjtöltek.

3. VALLÁSI ÉLET. A székelykevei lakosság zöme római katolikus vallású, a szentmiséket is magyar nyelven tartják. A falu saját templommal és pappal szinte a település megalapítása óta rendelkezik. A szentmise a vallásgyakorlás egyik leggyakoribb módja (BARTHA 200). Az 1960–1970-es években a hétköznapiakat jobbra a munkavégzés határozta meg, így a hétköznapi templomba járás nem volt jellemző. Az emberek inkább a vasárnapi szentmiséken vettek részt (BARTHA 202). Az augusztus 20-ai templombúcsú a falu egyik legnagyobb ünnepe, a templom ekkor telik meg a leggyakrabban hívekkel. Bartha Elek kiemeli, hogy az 1960–1970-es években a szentmisén részt vevő emberek nem feltétlenül helyiek voltak, a környező településekről is érkeztek ide imádkozni. Azonban az 1990-es évek elejére a templombúcsú egyfajta társadalmi eseménnyé alakult, nagyobb kultusza lett a sütésnek-főzésnek, vendéglátásnak (BARTHA 204). A terepmunka során az derült ki számomra, hogy a székelykeveiek vallásos emberek. Adataim szerint inkább abban mu-

tatkoznak eltérések, hogy a vallásosságuk miben nyilvánult meg, és hogyan ápolták azt. Beszélgetőpartnereim szerint általában az édesanya tanította a gyerekeket imádkozni, vagy a plébános. (Sz. V.) A szentmisén való részvétel megkövetelése családonként eltért. Egyik adatközlőm elmondta, hogy noha számukra nem tették kötelezővé a vasárnapi misén való megjelenést, tudtak minden imát. Édesanyjuk még a bukovinai imákat is megtanította velük, és leggyakrabban este imádkoztak. (G. E.) Volt olyan család, ahol az édesapa egyáltalán nem járt templomba, mert azt tartotta, hogy ő kimegy a határba, és meggyón az Istennek, de gyermekeit kötelezte arra, hogy minden vasárnap elmenjenek a misére. Ha az istentisztelet kimaradt, aznap este a tánc is kimaradt. (O. E.) Adataim alapján az étkezés előtti imádság nem volt jellemző Székelykevére. Ezzel Bartha Elek írásában is találkoztam, aki kiemeli, hogy a déli harangszóra imádkoztak legkevésbé, és az 1960–1970-es években inkább a reggeli vagy esti imádkozást preferálták (BARTHA 207).

ÖSSZEFOGLALÓ

Munkám célja az volt, hogy a szakirodalom, valamint az eddigi székelykevei terepmunkák alapján feltérképezzem a hagyományos népi gyermekélet jellemzőit, a népi gyermeknevelés módszereit és elveit. Az előzetes terepmunkák és a narratívák vizsgálata alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a székelykevei adatközlők életében meghatározó szerepet töltött be a gyermekkor. A gyermekek nevelése az engedelmességen és a szülők tiszteletén alapult, a közösség nagy hangsúlyt fektetett a gyermekek erkölcsi nevelésére. Prioritásnak számított az is, hogy a gyermekek a lehető legtökéletesebben elsajátítsák a közösség normarendszerét, és a társadalom hasznos tagjai legyenek. A szakirodalmat vizsgálva megállapítható, hogy a gyermekek egészen a szocializmus hozta változásokig elengedhetetlen munkaerői voltak a családnak, így már egészen fiatal korukban nagyfokú önállósággal és felelősségtudattal kellett rendelkezniük. Úgy gondolom, hogy a kutatás során megnyilvánuló szellemi értékeknek lehetnének aktualitásai még a 21. században is. Mint azt már említettem, eddigi szakirodalmi kutatásaim és előzetes terepmunkáim alapján azt feltételezem, hogy az élettörténeti narratívákban hangsúlyosan szerepel a gyermekkor, illetve az anyaság kérdése. Ez a hangsúly azonban az életük más-más területén nyilvánul meg. Adatközlőim különbözőképpen viszonyulnak gyermekkorukhoz. Van, aki élete legjobb időszakának tartja: „És szép életünk volt, szép gyerekéletünk volt odahaza” (O. E.). Szívesen és meghatottan mesél erről az időszakról, talán azért is, mert élete későbbi szakaszaiban nem dicsekedhetett azzal, hogy szép élete volt. (O. E.) Akad olyan adatközlő is, aki mesél ugyan a családjáról, de egy trauma minden egyes történetre

rányomta a bélyegét, és nem arra fektette az adatközlő a hangsúlyt, hogy mi történt, hanem hogy miért úgy történt, ahogy. Arra is találtam példát, hogy az adatközlő szűkszavú a saját gyermekkorával kapcsolatban, rövidre fogja ezt a témát. Ugyanakkor saját gyermekei felcseperedéséről szívesen és büszkeséggel beszél, mert úgy érzi, a tőle telhető legtöbbet megadta nekik. Nála a saját gyermekei nevelésében nyilvánult meg az, hogy mennyire meghatározó volt számára a saját családja, melyek azok az értékek, amelyeket ő is továbbadott.

ADATKÖZLŐK

- B. L. (1960): székelykevei lakos, bukovinai székely nemzetiségű.
 G. E. (1946): székelykevei lakos, bukovinai székely nemzetiségű.
 G. V. (1937): székelykevei lakos, bukovinai székely nemzetiségű.
 O. E. (1942): székelykevei lakos, bukovinai székely nemzetiségű.
 Sz. V. (1950): székelykevei lakos, bolgár-bukovinai székely nemzetiségű.
 T. M. (1935): székelykevei lakos, bukovinai székely nemzetiségű.

IRODALOMJEGYZÉK

- BARTHA Elek 1990. A hagyományok rétegződése és szerkezeti sajátosságok Székelykeve vallásos népeletében. In: Gunda Béla (szerk. és a szövegeket gondozta): *Népi kultúra – Népi társadalom*. Akadémiai Kiadó, Budapest (Az MTA Néprajzi Kutatócsoportjának Évkönyve, 15.), 199–212.
- BENCE Erika 1989. A család szerepe és szerkezete falusi-paraszti környezetben az 1980-as években. In: *Létünk*, 5–6., 701–711.
- LÁZÁR Katalin 1990. Magyar népi játékok. In: Paládi-Kovács Attila (szerk. és a szövegeket gondozta): *Magyar Néprajz VI*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 529–648.
- NÉMETH Imre 1977. Belenevelődés (címszó). In: Ortutay Gyula (szerk. és a szövegeket gondozta): *Magyar Néprajzi Lexikon I*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 243–244.
- ZÖLDY Pál 1974. A kisgyermek nevelése a szegény családokban Topolyán 1900 körül. In: *Ethnographia*, 2–3., 513–519.

ABSTRACT • The objective of this paper is to illustrate the characteristics of traditional child-rearing and childhood through the prism of women's life stories recorded in a Vojvodina diaspora community: Skorenovac. Research on folk child rearing and childhood has been only sporadically carried out in Vojvodina, and there is an even greater absence of such research in the diaspora communities. To avoid over-generalisation, I have attempted to generalise the

statements on Skorenovac as little as possible, bearing in mind that the accounts of some respondents did not give a complete picture of the culture and way of life in the village. In my research, I have assumed that the narratives of life stories emphasise the issues of childhood and motherhood. The analysis of the data collected revealed that in Skorenovac, the upbringing of children commenced from a very early age, with parents taking their children with them wherever they went, thereby exposing them to the daily life and activities of the community. It can be hypothesised that this exposure led to children observing and becoming interested in the various occupations and subsequently acquiring knowledge through imitation in a playful manner. This process may also have facilitated the acquisition of rules and social norms of behaviour. The fieldwork data demonstrates the pivotal role of the family in children's development, and the way children are raised within the family significantly influences their upbringing in the community. In one phase of my research, the target group comprised women of Bukovina origin, born in Skorenovac, over the age of 70. This was due to the necessity of interviewing individuals who had either had children or raised children from the mid-1930s to 1989, the period between the change of regime and the present. In selecting my interviewees, it was imperative that they belonged to a similar social class and that their childhood narratives highlighted the divergent norms that prevailed in the village at the time, depending on the family.

KEY WORDS • Skorenovac, folk childhood, child-rearing, family, upbringing, traditional child-rearing principles

SAŽETAK • Ovo istraživanje ima za cilj da predstavi karakteristike narodnog vaspitanja dece i detinjstva na primeru vojvodanske zajednice Skorenovca, kroz prizmu tamo zabeleženih ženskih životnih priča. Istraživači u regionu su se retko bavili istraživanjima narodnog vaspitanja i detinjstva u Vojvodini, a takva istraživanja su još ređa u zajednicama duboke dijaspore. Nastojao sam da što manje generalizujem izjave o Skorenovcu, jer sam imala u vidu da izjave nekih ispitanika nisu dale potpunu sliku o kulturi i načinu života sela. Tokom svog istraživanja pretpostavila sam da su pitanja detinjstva i majčinstva istaknuta u narativima životnih priča. Prema prikupljenim podacima, vaspitanje dece u Skorenovcu počinjalo je od malih nogu, jer su roditelji vodili decu svuda sa sobom, tako da su ona mogla da proniknu u svakodnevni život i poslove zajednice. Verovatno su tako videli različite poslove, zainteresovali se za njih i naučili ih na igriv način, kroz imitaciju. Do usvajanja pravila ponašanja i društvenih normi se dolazilo na sličan način. Prema podacima prikupljenim sa terena, porodica ima odlučujuću ulogu u razvoju dece, a vaspitanje u porodici

u velikoj meri određuje način na koji se dete odgaja u zajednici. U jednoj fazi istraživanja, ciljnu grupu činile su žene starije od 70 godina rođene u Skorenovcu a poreklom iz Bukovine, jer sam u svom radu želela da intervjuišem one koje su rodile ili odgajale decu u periodu od sredine 1930-ih do 1989. godine, tj. u periodu koji je prethodio promeni režima. Prilikom odabira ispitanika mi je bilo važno da se uverim da pripadaju sličnoj društvenoj klasi i da njihovi narativi iz detinjstva takođe naglašavaju koliko se sistem normi nekada razlikovao od porodice do porodice u selu.

KLJUČNE REČI • **Skorenovac, detinjstvo na narodni način, vaspitavanje dece, porodica, usađivanje vrednosti, tradicionalni principi vaspitavanja**

Beérkezés időpontja: 2024. november 20.

Elfogadás időpontja: 2024. november 30.